

Military Effectiveness; Volume 1, The First World One, New Edition

Edited by Allan R. Millett, Williamson Murray

Cambridge University Press, New York, 2010, 361 sayfa, ISBN: 978-0-521-51997-7

Cemal CANDAN*

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda somut, objektif sonuçlara ulaşmanın zorluğu malumdur. Hele konu harp tarihi olduğunda, araştırmacının milli duyguları da olayın içine

61

* İstanbul Üniversitesi T.C. Tarihi Bölümü doktora öğrencisi, cemal.candan@hotmail.com

karışabilmekte, aynı muharebeyi her iki tarafın da kendi zaferleri olarak nitelediği durumlara bile rastlanmaktadır. Üstelik bir ordunun hasmını mağlup etmesi de her zaman başarı olarak görülmemektedir. Örneğin, Gazi Osman Paşa Plevne’de yenilse de elindeki imkânlarla kendisinden beklenilenden çok daha fazlasını yapması nedeni ile dost düşman bütün tarafların gözünde başarılı kabul edilmiştir. O halde bir ordunun başarısının gerçek ölçüsü, galip veya mağlup olması değil, “elindeki imkânları azami oranda kullanarak savaşması” olarak tanımlanabilir. Ama bu nasıl ölçülecektir? Bir ordunun elindeki imkânları azami ölçüde kullanıp kullanmadığı nasıl anlaşılacaktır?

İncelediğimiz kitabın editörleri Allan R. Millet ve William Murray, 1980’lerin başında, bu soruya kafa yormuşlar ve orduların etkin olarak muharebe edip edemediklerini ölçecek kriterleri bulmayı amaçlayan “Askeri Etkinlik” konulu bir proje geliştirerek, ABD Savunma Bakanlığı’na sunmuşlardır. ABD Savunma Bakanlığının, editörlerimizin de ummadığı bir şekilde projeyi sahiplenmesi üzerine, seçkin askeri tarihçilerin katılımı ile proje süratle tamamlanmış ve sonuçları 1982 yılında yayınlanmıştır.

Askeri etkinlik konusunun bilim camiasında ilgi görmesi ve devamında daha başka araştırma ve yayınlarla konunun geliştirilmesi üzerine, 2010 yılında, editörlerimiz bütün bu yenilikleri kapsayacak şekilde araştırmayı yine bir araştırmacı grubunun yardımı ile güncellemiş ve yeni baskı olarak yayınlamışlardır. Bu yeni baskı, ilk baskı gibi, Birinci Dünya Savaşı, iki dünya savaşı arasındaki dönem ve İkinci Dünya Savaşı olmak üzere üç ayrı dönemde yedi ayrı ülke ordusunun (İngiliz, Alman, Amerikan, İtalyan, Fransız, Japon ve Rus Orduları) askeri etkinliklerini incelemektedir. Her dönemin ayrı bir cilt olarak yayımlandığı bu üç ciltlik çalışmada toplam 21 adet inceleme yazısı yer almaktadır. Ayrıca ilk cildin başında Askeri etkinlik açısından yapılacak olan incelemelerin hangi esaslar dâhilinde yapılacağını belirten bir makale ile de çalışmalar arasında bir standartlık sağlanması hedeflenmiştir. Yine her bir dönemin (cildin) sonunda o dönemin askeri etkinliğinin genel olarak özetlendiği bir makale ile çalışmanın en sonunda da bütün üç dönemi kapsayacak şekilde bir askeri etkinlik değerlendirme makalesi yer almaktadır.

Kitabın editörleri tarafından kaleme alınan “Introduction: Military Effectiveness Twenty Years After” başlıklı ilk makalede, askeri etkinlik tanımlandıktan sonra, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ülke bazında inceleme yapacak olan araştırmacıların hangi kriterlere göre yazılarını kaleme almaları gerektiğinin sınırları çizilmektedir.

Yazarlarımıza göre **askeri etkinlik; mümkün olan fiziki ve politik kaynakların maksimum muharebe gücüne dönüştürülmesi** olarak tanımlanıyor. Tanımda geçen fiziki ve politik kaynaklar, insan kaynağı, doğal kaynaklar, para, teknik kapasite, endüstriyel alt yapı, hükümet yapısı, sosyolojik yapı, politik başkent, askeri liderlerin entelektüel kaliteleri ve moral olarak sıralıyorlar. Ayrıca kaynakların yanı sıra kısıtlamaların da göz önünde tutulmasını istiyorlar ki, bunlar da özetle; coğrafya, doğal kaynaklar, ekonomi, nüfus, zaman, hava, milli politika, sivil-asker ilişkileri gibi konuları kapsıyor. Editörlerimizin araştırmacılarından son isteği de incelemelerin dört seviyede (politik, stratejik, operatif, taktik) ve bu seviyeler için belirlenmiş olan ve aşağıda özetlenen kriterlere göre yapılması.

Politik etkinlik kriterleri: Orduya bütçeden düzenli ve yeterli pay ayrılması, silah ve teçhizatın üretimi için endüstriyel ve teknolojik kaynaklara ulaşma imkânı, istenilen nitelikte ve nicelikte insan kaynağına ulaşma imkanı.

Stratejik etkinlik kriterleri: Hedeflerin politik amaçlarla uygunluğu, göze alınan risklerin makul olması, ordunun politikacılarla iletişim kurma seviyesi, hedeflerin; kuvvetin büyüklüğü ve yapısı, lojistik alt yapı, endüstriyel ve teknik alt yapı ile uyumu, müttefikler ile entegrasyonu ve onların bu hedefler için savaşmaya ikna edilmesi, planların sıklet merkezini hasmın hassas noktalarına tevcih etmesi.

Operatif etkinlik kriterleri: Ordunun profesyonel değerlerinin ve birlik beraberliğinin seviyesi, azami etkinliği sağlayacak şekilde görev kuvveti/muharebe grubu şeklinde teşkilatlanma, hareket kabiliyeti ve esneklik, öngörülen harekâtın; mümkün olan teknoloji ile uygunluğu, destek faaliyetleri ile entegrasyonu, stratejik seviye hedeflerle uyumu, sıklet merkezini hasmın hassas noktalarına tevcih etmesi.

Taktik etkinlik kriterleri: Taktik seviye harekâtın operatif imkân ve kabiliyetle uyumu, bütün sınıflar arası entegrasyon, baskın ve başarıdan faydalanmaya imkanı, moral, birlik ruhu, subay, astsubay ve erat arasındaki ilişkiler, eğitim sisteminin gerçekçiliği, öngörülen harekâtın destek faaliyetleri ile entegrasyonu, sıklet merkezini hasmın hassas noktalarına tevcih etmesi.

Bu kriterler çerçevesinde, her biri hem Birinci Dünya Savaşı harp tarihine hem de incelenen ülke tarihine hâkim araştırmacılar tarafından ele alınan son derece doyurucu makaleler, savaş çok değişik açılardan görmemizi sağlıyorlar. Ancak, savaş içindeki ağırlıkları göz

önüne alındığında, insan keşke bu dönem için Japonya yerine Avusturya-Macaristan veya Osmanlı orduları incelense idi demekten de kendini alamıyor.

Araştırma makalelerine gelince, takdir edileceği üzere, yedi ordu hakkında dört ayrı seviye askeri etkinlik adına yapılmış olan bütün tespitleri aktarabilmemiz yazımızın hacmi açısından mümkün değildir. Ancak, gerçekten çarpıcı olduğunu değerlendirdiğimiz tespitleri şu şekilde özetlememiz mümkündür:

Daha önceki savaş dönemlerinde ipleri askerlerin eline vermekte sakınca görmeyen Fransız ve İngiliz politikacıları savaşın uzun süreceğinin anlaşılması sonucu, iki yıllık bir süreç sonrası politik karar verme sürecine tekrar hâkim olabilmişlerdir. Demokratik bir yönetim tarzı içerisinde siyasiler ve askerler arasında kurulan denge, bütün görüş ayrılıklarına rağmen, politik hedeflerin sıhhatli belirlenmesi ve stratejik seviyenin harekâta yansıtılmasını sağlamıştır. Almanya'da ise doğrudan II. Wilhelm'e bağlı olan ve siyasilere hesap verme zorunda olmayan askerlerin elinde olan politik seviye karar verme mekanizması, Hindenburg-Ludendorff ikilisinin diktatörlüğü döneminde daha da belirginleşmiş ve siyasi hedeflerin bir yana atılarak sadece askeri başarı için savaşılması ve uygun şartlarda barış yapılması fırsatının kaçırılmasına yol açmıştır. ABD'de ise politikacıların askerlere karşı olan güvensizliği savaş öncesi ordunun bütçeden gerekli payı almasını önlemiştir.

Ekonomik açıdan askeri etkinliği en düşük ülke İngiltere olmuştur. Dönemin en zengin ülkesi olmasına rağmen İngiltere, ordunun ihtiyaçları konusunda savaş öncesi yeterli savunma sanayi tesislerini oluşturmadığı için, ABD'ye ekonomik açıdan bağımlı hale gelmiştir. Almanya ise, kaynaklarının sınırlılığı ve dış kaynaklara ulaşma zorluğuna rağmen mükemmel planlaması ile bu konuda askeri etkinliği en yüksek olan ülke olmuştur. Yine savaşın uzun süreceğinin anlaşılması ile harp ekonomisi sistemini ilk geliştiren de Almanlar olmuştur.

Diğer ülkelerle kıyaslandığında Alman askeri eğitim sisteminin ve asker alma sisteminin üstünlüğü, bütün savaş boyunca Almanlara avantaj sağlamıştır. Özellikle İngilizler, politik hedef olarak Almanların Avrupa'daki üstünlüğüne son vermeyi belirlemekle birlikte kara ordusunu güçlendirmemelerinin cezasını bütün savaş boyunca çekmişlerdir. Başlangıçta 200.000 kişi olan asker mevcudu savaşın sonunda 5 milyona ulaşmış ise de yeterli eğitim ve savaş tecrübesine sahip olmayan bu ordu istenen etkinlikte olamamıştır. Yine sıfırdan oluşturulan ABD ordusu da eğitimini İngiliz ve Fransızlardan almak zorunda kalmıştır.

Stratejik seviyede müttefik ordularının askeri etkinlik açısından en büyük zafiyetlerinden birisi, her ordunun kendi harekâtını planlaması olmuştur. Almanya diğer ittifak karargâhlarındaki subayları vasıtası ile bütün harekâtı koordineli şekilde yürütürken, itilaf ordu karargâhlarının savaşın son dönemine kadar birlikte hareket etmeyi başaramamaları Alman ordusuna avantaj sağlamıştır.

Top, makineli tüfek, uçak, dikenli tel gibi yeni harp silah araç ve gereçlerinin muharebe sahasında boy göstermesi ile harekâtın şekli değişmesine rağmen özellikle stratejik seviyedeki komutanlar eski muharebe yöntemlerinde ısrar etmişlerdir. Yeni muharebe şartlarına en çabuk adapte olan ve yeni muharebe yöntemleri geliştiren taraf, eğitilmiş karargâh subayları sayesinde Almanlar olmuştur. Fransızların hazırlıklı savunma mevzilerine taarruzun faydasız olduğunu anlayıp, ABD tümenlerinin gelmesini beklemeye karar vermelerine rağmen, İngilizlerin inatla taarruzlarına devam etmesi yüz binlerce askerin gereksiz yere ölmesine neden olmuştur.

Operatif seviyede en önemli sorunlardan biri müşterek harekâtın henüz hiçbir ordu tarafından kavranılmamış olması, deniz ve kara kuvvetlerinin birlikte kullanılmamasıydı. Çanakkale dâhil hiçbir cephede müşterek harekât yapılamamıştır. Henüz ayrı bir kuvvet haline gelmemiş olan uçakları da, sadece Allenby gibi, bu silahların değerini anlamış olan nadir komutanlar etkin olarak kullanabilmiştir.

Operatif seviyede askeri etkinliğin en çok sekteye uğradığı alanlardan birisi de operatif planların stratejik hedeflerle uygun olmaması idi. Daha savaşın başında, Moltke'nin basiretsizliği ve Schlieffen Planı'nda yaptığı değişiklikler nedeni ile sıklet merkezi prensibi ihlal edilmiş, yeterli olmayan kuvvetlerle taarruz eden Almanlar hedeflerine ulaşamamıştır.

Operatif seviyede müşterek harekâtın yapılamadığı gibi taktik seviyede de sınıflar arası işbirliği özellikle piyade-topçu ve uçaklar arasında etkin olarak kullanılmamıştır. Savaşın son dönemine kadar topçu ve piyade birlikleri, sınıf çekişmesi yüzünden birlikte harekât icrasına ayak diretmiştir. Ancak savaşın son yıllarında tümen komutanlarının gayretiyle, piyade-top-tank-uçak işbirliği ve bu unsurların muharebe irtibatları sağlanabilmiştir. Yeniliklere kapalı olan üst seviye komutanlar ise bunun farkında bile olmamışlardır.

Taktik seviyede bütün ordular için ortak hassasiyet, savaş öncesi eğitim sistemlerinin savaş taktiklerine uygun olmaması idi. Komutanlar ve karargâh subayları hızla gelişen teknolojiyi

kendi savaş doktrinlerine adapte etmekte zorlanmışlardır. Büyük miktarlarda silah ve mühimmata ihtiyaç duyulan “malzeme savaşı” lojistik sistemleri yetersiz bırakmıştır. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu da muharebe istihbaratının doğması ve savaşta son derece önemli bir rol üstlenmesi olmuştur. Siper savaşlarında kullanılacak taarruz ve savunma yöntemleri Almanlar ve Fransızlar tarafından geliştirilirken, İngilizler bu konuda başarısız olmuşlardır.

Paul Kennedy tarafından kaleme alınan kitabın son makalesinde de Birinci Dünya Savaş dönemi askeri etkinliği konusunda son derece değerli bilgiler yer almaktadır. Ancak, Paul Kennedy’in makalesini önceki yedi makaleden bağımsız olarak yazması, editörlerimizin kitabın sonunda bir özet yapma hedefini suya düşürmüştür. Kanaatimce, ilk makalede araştırma kriterlerini belirleyen editörlerimizin, son makalede de, yine kendilerinin, ortaya çıkan tespitleri bir bütün halinde ve birbirleri ile karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunmaları daha faydalı olurdu.

Üstelik bu sayede makalelerde bahsedilen kuvvetli ve zayıf taraflar arasında da nisbi bir bağlantı kurulabilirdi. Örneğin, Herwig Almanya’yı değerlendirirken Krupp’un tekeli yüzünden Alman topçusunun tam gelişmediğini, nakliye kamyonlarının yeterli olmadığını, vurguladığında, sanki Almanlar bu alanlarda müttefiklerden geri imiş gibi bir imaj oluşmaktadır. Ancak, yazarın vurgulamak istediği Almanların bu alanlardaki kapasitesini tam olarak kullanmadığıdır. Yoksa Almanlar bu alanlarda müttefiklere eşit veya daha üstündür.

Sonuç olarak; “askeri etkinlik” kavramının harp tarihi araştırmalarında objektiflik sağlamak açısından faydalı olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim bilim camiasında ilgi görmesi de bunun bir kanıtıdır. Bu kapsamda kitapta yer alan makaleler, Birinci Dünya Savaş hazırlıkları ve icrası esnasında söz konusu orduların kuvvetli ve zayıf taraflarını objektif olarak görmemizi, savaşı daha sistematik ve verilere dayalı olarak değerlendirmemizi sağlamaktadır. Ancak daha da önemlisi, gelecekteki muhtemel savaşlar için orduların, eldeki imkânlar dâhilinde, en etkin nasıl hazırlanabileceği konusunda da yol göstermektedir. ABD Savunma Bakanlığı’nın bu projeyi desteklemesindeki asıl amaçta bu olsa gerek.